

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

Almut Bues

***DAS HERZOGTUM KURLAND UND DER NORDEN
DER POLNISCH-LITAUISCHEN ADELSREPUBLIK IM 16
UND 17 JAHRHUNDERT***

Giessen, 2001. — 370 s.

Альмут Буес

***КУРЛЯНДСЬКЕ КНЯЗІВСТВО І ПІВНІЧНІ РЕГІОНИ
РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ШЛЯХЕТСЬКОЇ В XVI І XVII ст.***

Гессен, 2001. — 370 с.

У XVI ст. структура Речі Посполитої передбачала різноманітні форми зв'язків між її компонентами. Підґрунтям для їхнього співіснування була загальна схильність до консенсусу, поєднана з усвідомленням регіональної специфіки. Авторка рецензованої книги на прикладі Курляндського князівства переконливо унаочнила можливості для інтеграції та автономії, які мала периферійна шляхта.

Землі, що лежали над Балтикою, відрізнялися від інших регіонів Речі Посполитої не лише своїми фізико-географічними особливостями, а й сталою історичною традицією, яка зумовлювала їх внутрішню цілісність (насамперед членство в Ганзі, наявність Ордену як специфічної державної структури). У розділі II.4 містяться цікаві спостереження над тим, як цей регіон відбито в синхронних картографічних матеріалах.

Правляча в ленному Курляндському князівстві династія істотно сприяла збереженню регіональної окремішності, що, зокрема, видно на прикладі судової системи (табл. на с. 8). На рівні локальному й регіональному домінувало монолітне рицарство, котре перетворилося на елітну верству, яка сконцентрувала у своїх руках усю повноту влади. Половина найважливіших урядів у Курляндії зосереджувалась у посіданні 15 місцевих родин (табл. на с. 117). Цій розгалуженій олігархічній верстві, сформованій під впливом тодішніх ідеологічних настанов, які продукувались у шляхетській Речі Посполитій, належала, як переконує авторка, роль стабілізуючого чинника суспільного життя (див. розділ III.3).

Курляндським княжатам не вдалося забезпечити собі надходжень із бюджету, й тому вони могли лише у край обмежених масштабах вкладати кошти в такі важливі з огляду на перспективу сфери, як військова, господарська чи освітня. У XVII ст. у жодній з війн не брав участь окремий військовий контингент із курляндським князем на чолі. Доволі пізно розпочалось у регіоні будівництво оборонних споруд, котрих взагалі бракувало, як це впливає з обширного розділу V.3; як правило, Курляндія намагалася займати у конфліктах XVI—XVII ст. нейтральну позицію. Прагнення ж не залишатися осторонь усіх фінансово-політичних наслідків війн, які вела у цей період Річ Посполита, свідчило про появу надрегіональних еко-

номічних зв'язків — навіть якщо й надалі існували виокремлені митами й цеховими приписами господарські регіони; ці проблеми дуже цікаво представлені у книзі А. Буес на прикладі грошової системи.

Фактором зміцнення владних позицій курляндських князів стало поширення лютеранства. При цьому в регіоні не виникли конкуруючі між собою теологічні навчальні осередки і водночас Реформація не супроводжувалася суспільними змінами.

Взагалі, у XVI—XVII ст. дрібні державні утворення мали чи не найбільші можливості для збереження власної автономії, хоч і перебували в постійній залежності від прихильності європейських держав та їх прагнення до збереження миру; доволі вичерпний огляд цього питання міститься в розділі VIII.2.

Без сумніву, рецензована праця, що ґрунтується на обширній літературі предмета й ретельно простудійованих архівних матеріалах, являє собою вдалу спробу комплексного дослідження історичних процесів в окресленому регіоні. Новаторська у багатьох своїх аспектах книга А. Буес заповнює наявну в історіографії лакуну. Вперше в історичній літературі Курляндське князівство розглянуте в широкому контексті польсько-литовської історії. Тож це дослідження можна порадити прочитати всім, хто цікавиться історією XVI—XVII ст.

О.В. РУСІНА (Київ)